

Оригинални
научни рад

мр Јован Миљковић¹
Филозофски факултет, Београд

Улעד васпийно-образовних професија²

Резиме: Намера овог рада је да испиша, критички сагледа и интерпретира одговоре испитаника на једно важно и сложено питање – шта мисле о уледу васпийно-образовних професија. Дакле, циљ је био да се утврди улед васпийно-образовних професија да је сагледан и анализиран у историјској и савременој перспективи. У емпиријском истраживању, коришћењем дескриптивне методе, а у оквиру ње техником анкеширања и скалирања, на периодном узорку, дошло се до резултата који указују на низак улед свих истраживаних васпийно-образовних професија, изузев професије професора универзитета. Добијени налази вероватно могу имати негативне импликације на квалитет актуелне и будуће васпийно-образовне рада, а што се већ испољава кроз изражено насиље над наставним кадровима, лошу селекцију наставног подмлазка, феминизацију васпийно-образовних професија, као и лошу финансијску ситуацију просветара. На основу анализе истраживачких резултата и њихових међусобних односа, дошли смо до закључка да ће се овакав тренд „незавидног уледа“ васпийно-образовних професија неумишно наставити, што представља изазов, не само за дошћне професије, већ и за друштво у целини.

Кључне речи: улед, васпийно-образовне професије.

Увод

Образовање и васпитање јавља се често као магична формула у резолуцијама и стратегијама међународних организација владајућих

и опозиционих партија у Србији. Узроци бројних економских, демографских, здравствених, еколошких и политичких проблема идентификују се (између осталог) у великом броју неописмењених грађана, неадекватној образовној структури становништва, укореењеним предрасудама и стереотипима, увреженим лошим навикама, а решење се види у доживотном образовању, односно доживотном учењу, док се као крајњи циљ јавља друштво које учи, односно друштво знања. Упркос бројним (формалним)

1 jovan.miljkovic@f.bg.ac.rs

2 Рад је настао у оквиру пројекта Института за педагогију и андрагогију (Филозофски факултет, Београд) *Модели процеењавања и систраиетије унапређења квалитета образовања у Србији* (179060), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

напорима који се чине у правцу достизања наведеног циља, он нам се из више разлога чини као утопија. Један од разлога за такво стање је и актуелни углед који уживају професије које се баве васпитањем и образовањем. На овом месту морамо унети једну оgradu термилошке природе. Свих 12 васпитно-образовних професија чији је углед предмет нашег истраживања, условно називамо професијама, јер заправо ни једна од њих не задовољава свих 19 критеријума (више о овим критеријумима у: Овесни, 2009:21–22) како би се у строгом научном смислу могле сврстати у професије. Чак и професија наставника стручних предмета, веома раширена међу испитиваним професијама, данас је врло упитног професионалног статуса, те је често питање – „да ли је наставник професија или можда звање које могу добити (стећи) припадници неких других струка и професија“, у стручним и научним полемикама (Алибабић, 2010:80).

Већина професија које су биле предмет наших истраживачких интересовања се конституисала тек током XIX и XX века, тако да ће се теоријско-историјско разматрање углавном односити на учитељску професију, док ћемо у анализи и интерпретацији резултата емпиријског истраживања покушати да дамо пресек актуелног угледа свих наведених професија.

Углед васпитно-образовних професија кроз историју

Учење је једино оружје којим се човек, као биолошки инфериорно биће, могао супротставити негостољубивој и непријатељској средини у којој је живео. Иако о периоду првобитне људске заједнице не постоје писани подаци, чини нам се оправдана тврдња коју износи Радовићева (2007:38) да су први учитељи били „магови, врач, жреци, старци и мудраци, свештеници ... Звање је сматрано тајном, табуом и право на њега су имали само упућени. ... Имали су моћ

и уживали висок статус“. Сматрамо да су углед и моћ ових људи баштињени пре свега из њиховог „божанског“ ауторитета, а не из функције подучавања коју су вршили (као секундарну). Ово аргументујемо тиме што је сваки одрасли члан заједнице морао располагати свим знањима везаним за преживљавање, а знања која су табуизирана су вероватно била сакралног карактера. Из овог разлога нећемо у даљем тексту анализирати углед свештеничке професије (иако су они били често једини носиоци учитељске улоге), јер је подучавање била њихова секундарна функција.

Појава првих школа у Европи се везује за античку Грчку. Ликургов закон је још у IX в. п.н.е. прописао да је „сваки одрастао човек имао грађанску дужност да подучава младе“ (Савићевић, 2000:44), што значи да за ову дужност није била потребна посебна припрема или посебно дидактичко-методичко знање. „Школе су почеле да цветају у V в. п.н.е. и биле су приватне установе“ (Исто:38). Њих су углавном водили уважени филозофи који за то нису узимали новчану накнаду, јер су као робовласници били ослобођени физичког рада, те га иако изузетно уважавамо њихов допринос савременој цивилизацији, морамо сматрати „хобијем“, активношћу коју су упражњавали у слободно време, јер су се издржавали сасвим другим активностима, о њима као „професионалцима“ не може бити речи. Први прави „учитељи“ били су софисти, који се јављају након ратова са Персијом (466. г. п.н.е.). „Софисти су од свог образовног рада сачинили професију. Како је рад подцењиван, осим рада лекара, то су и они на себе навукли гнев интелектуалне елите“ (Исто:51). Из овога можемо закључити, да, упркос томе што су се неки од њих изузетно обогатили (нпр. Горгија), њихов углед је био упрљан њиховим „проституисањем“, тј. продавањем знања за новац.

Покоривши грчке полисе, римско царство преузима и део грчке културе, али основу рим-

ског васпитања и образовања је давала патријална породица. Школе су постојале, али су у њима подучавали робови, махом Грци. Ово нам указује на низак углед образовне професије у овом периоду, недостојне да се њоме баве слободни људи.

Падом Западног римског царства (476. године) почиње средњи век. У овом периоду Европом је доминирало хришћанство као владајућа религија и идеологија, са изузетком Иберијског полуострва на којем је цветала исламска култура. Нажалост, обим рада нам не допушта да се бавимо овим изузетно занимљивим аспектом европске историје, те ће разматрање предмета нашег рада бити ограничено на хришћанске земље. Током овог периода постојале су искључиво хришћанске школе, с обзиром на то да су 529. године „укинуте паганске образовне институције“ (Исто:86). Школовање је било углавном оријентисано на перпетуацију свештеничког кадра и било је спровођено од стране свештеника, тако да не бисмо могли говорити о било каквом угледу наставничке професије. Оно мало приватних световних учитеља није уживало велики углед, о чему сведочи и тврдња да су током средњег века учитељи—световњаци морали да раде и друге послове да би могли преживети или су живели од „милостиње и прилога родитеља, са врло ограниченим грађанским правима и честим прогонима (у сваком моменту могли су бити окривљени и осуђени за неку измишљену кривицу)“ (Радовић, 2007:179). Током средњег века конституисани су и први универзитети у хришћанским земљама (1100. године Салерно; 1140. године Оксфорд; 1158. године Болоња). Савићевић (2000:92) наводи податак да је при крају XII века на Универзитету у Болоњи студирало 12 000 студената. Приликом проучавања литературе везане за овај период нашли смо податке који указују да је универзитет уживао велику аутономију и привилегије, а положај самих професора није био једнак и често је зависио од воље мецене (односно финансијера),

али је у сваком случају био бољи од положаја учитеља.

Открићем Америке 1492. године започиње нови век. Овај период обележавају јављање протестантизма, развој науке, бројна географска и технолошка открића, али и даље под моћним надзором цркве (један од примера је и спаљивање Ђордана Бруна, 1600. године). Према доступној литератури, можемо закључити да наставници ни у овом периоду нису уживали завидан углед. Говорећи о стању образовања у Европи у 16. и 17. веку, Попадић (2009:83) каже: „у Француској а и Енглеској тога доба двобоји, туче, побуне, пребијања учитеља била су честа појава, па су некада управници школа морали звати војску у помоћ“. Чини нам се да бољи углед наставници нису уживали ни у САД-у у 17. и 18. веку. Учитељи су „често бирани да буду довољно велики и чврсти како би могли да се носе са старијим тинејџерима. Ови старији дечаци често су налазили задовољство у томе да туку своје учитеље и избацују их из града“ (Исто).

Што се тиче Србије у овом периоду, тек након Првог српског устанка се јављају прве школе световног карактера које нису биле апсолутно ослобођене црквеног утицаја, али сматрамо да се може говорити о учитељској и наставничкој професији. Нажалост, српски учитељи су делили лош углед са колегама из других земаља. Вук Караџић се у писму кнезу Милошу (1832. године) сећа учитеља из овог периода: „У време Првог српског устанка учитељи су углавном били Срби из Војводине са врло ограниченим педагошко-методичким образовањем (ђаци Карловачке богословије, гимназијалци, пропали трговци и занатлије, одбегли аустроугарски подофицири и други – оностранске које-какве скитнице и пропалице)“ (према: Радовић, 2007:47). Да ово није изоловано мишљење Вука Караџића, наводи нам и Ђорђевић (према: Попадић, 2009:104), који, говорећи о необузданом насиљу учитеља над ученицима у овом периоду,

каже и следеће: „многи учитељи били су рђави људи и небрижљиви и неуредни наставници“ које су грађани оптуживали за нерад, неморал и пијанство, ђаци су им били препуштени на милост и немилост и све до 1832. године није било никаквог надзора над радом основних школа. Да је бављење учитељским занимањем било произвољно и без икаквих прописаних стандарда и норми истиче и Радовићева (2007:179): „све до 1830. године у Србији није био званично регулисан статус учитеља и школа ... Учитељ је био путујуће занимање“. Према њеном мишљењу, образовна структура у Србији се мења у другој половини XIX века. „Образовање постаје неопходно за било који социјални статус, али омасовљењем губи дискриминаторни значај. Иако према неким квантитативним показатељима (раст броја ученика и учитеља, наставника, раст броја студената, раст броја школских установа, раст трошкова намењених образовању итд.) можемо стећи утисак о изузетном значају образовања за савремено друштво, његову економију и појединце. Међутим, институционализовани васпитно-образовни рад не спада у области рада које су у друштву привилеговане, тј. повлашћене мерама друштвене и економске политике. Друштвени углед учитеља не расте пратећи адекватно повећање друштвеног значаја васпитања и образовања“ (Радовић, 2007:178). Мада број образованих људи у Србији XIX века расте, он је још далеко од масовног, а није ни власт увек благонаклоно гледали на образоване људе. О томе говори Булатовић (2002:100–101), наводећи: „Шеф Београдске полиције Лаповац, запамћен је по изјави да би све писмене људе Србије требало убити. То је тада и могло да се спроведе. Такве драстичне изјаве нису даване да би биле непопуларне! Вероватно је овај полицајац рачунао на лоше искуство које је народ имао са писменима“. Грађани Србије су показивали (и још увек показују) задивљујућу отпорност у односу на обавезно школовање. „У години 1890, када је требало да буде потпуно реализована школска

обавеза, само је 20 процената деце било у клубовима“ (Илић, 2010:79). Значај који се придавао школовању у Србији тог времена је изгледа био ефемеран, јер „надзорници за школску 1882/83, за годину пре ступања на снагу новог закона, запазили су да, ни родитељи ни општинске власти не схватају значај школе. Основном препреком, надзорници су сматрали школске одборе чији су чланови врло често били *нейисмени, неваспийшани* и без свести о значају и обавезности основног образовања“ (Исто).

Углед наставника у другој половини XIX века није био велик ни у очима просветних власти, ако судимо према њиховим извештајима. Ранковић (надзорник основних школа за расински срез) и Максимовић (надзорник основних школа за срезове јасенички, орашки и смеревски подунавског округа) кажу „да *учиштели раде без воље и љубави и слијо се држе програма*“ (Илић, 2010:144), док Окановић 1898. године рад учитеља у школама бољевачког среза оцењује углавном одличним оценама, али и напомиње: „Онај ко би по овим оценама ценио и васпитну моћ српских основних школа ... би се љуто преварио“ (Исто). Вредан је помена и извештај нашег чувеног научника Јована Цвијића, који је о алексиначкој гимназији и књажевачкој нижој гимназији забележио: „У распореду наставника по гимназијама нашао сам нерада који се одавно провлачи и свеж придолази и један је знак дезорганизације која у нашој земљи влада. Многобројне су врсте ове дезорганизације ...“ (према: Исто:169).

Почетком XX века на српској образовној сцени, Законом из 1904. године, јављају се васпитачице у предшколским установама. „Забавишта су дефинисана као установе за васпитање деце оба пола, узраста од четири до седам година. Предвиђено је да са децом раде стручна лица – *забавиље, ...*“ (Исто:182). Током XX века чини нам се да се наставља негативна традиција омаловажавања наставничких професија. О овом

периоду Димић каже: „тромост, алкавост, недовољно знање, оскудно познавање проблематике, охолост, незаинтересованост за послове просветне струке, отаљавање послова, партијска пристрасност, искључивост, подмитљивост, недовољно школско образовање, доживљавање државне службе као трајног ухлебљења, а не као професионалног изазова“ (према: Радовић, 2007:180). У периоду СФРЈ, наставник је, према мишљењу Недовића (1997), глорификован због функције коју је имао за режим, али упркос вербалном дизању на пиједестал „и поред многих прокламација и позивања на класике марксизма и сл., да ће у социјализму „народна просвета“ и „народни учитељи“ бити „постављени на такву висину на којој никада раније нису били“, то се у пракси никад није ни приближно остварило. И друштвено, а поготово материјално, учитељска професија је остала на дну лествице запослених у интелектуалним занимањима“ (Исто:192).

О жалосном стању просветара почетком XXI века говоре учестали штрајкови који се одвијају готово сваке године, али и интензивирани насиље над наставницима које постаје готово свакодневна појава. Илустрације ради, навешћемо вести из дневних новина *Вечерње новости*, од 15.11.2008. и *Политика* од 24.01. 2008. године:

У једној основној школи, ученик осмог разреда је напао наставницу, а други ученик је то снимео мобилним телефоном и снимак поставио на Интернет. У другој основној школи, ученик осмог разреда напао је наставницу која му је дала јединицу и запретио бацањем Молотовљевог коктела. Родитељи два основца претукли су наставника хемије због лоших оцена њихове деце. Наставника историје су у зборници напали и ударили столицом у главу отац и брат ученика који је добио јединицу на поправном испиту пошто није рекао ни реч. Ученица је на часу ударила наставницу тучком у потиљак (према: Попадић, 2009:106).

Све до сада речено нас наводи на **закључак да је углед наставничких професија током историје био низак**. Овај закључак ћемо додатно поткрепити са неколико чињеница за које не можемо са сигурношћу тврдити да ли су узрок или последица ниског угледа наставничких професија, већ сматрамо да се овде ради о њиховом међусобном дијалектичком јединству.

Насиље над наставницима. Иако смо већ доста рекли о овој теми, сматрамо да би било корисно изнети још неке податке. Да је ово међународни феномен указују следећи подаци: у САД 1993. године 19% наставника је у протеклих месец дана било вербално вређано, 12% наставника забринута је за своју сигурност, 8% је доживело претњу физичким нападом, а 2% било физички нападнуто“ (Попадић, 2009:101). Према истом аутору, током 2003. године у Великој Британији сваки други наставник се жалио да је злостављан, од стране родитеља, ученика, и директора. У Канади 2005. године 27% наставника је доживело да буде физички нападнуто, 16% је било изложено вређањима. Њих 41% се жалило на оштећивање имовине, а чак 82% да су били изложени сталном ометању и непоштовању. У Финској, сваки пети наставник и сваки трећи управитељ жалио се да је био изложен „силецијству и менталном насиљу“ од стране родитеља. У Аустралији је ова појава толико узела маха да су неке државе донеле законе којима се насилним ученицима забрањује улазак на школски посед. Сличне податке добијамо и из других земаља, а нажалост, ни стање у Србији се не разликује много од ових мрачних статистика.

Селекција будућих наставних кадрова. Недовић (1997:88) сматра да су некада доминантни мотиви за одабир ових професија били патриотски, хуманистички, а да данас све више подлежу прагматичним разлозима и обзирима једне професионалне, педагошке рационалности. „Овај позив бира не само онај ко га воли, већ и онај који у њему налази уточиште

и решење својих егзистенцијалних, културних, животних потреба и проблема. Некада се мали број наставника који су били потребни могао обезбеђивати из реда младих ентузијаста и овој професији изразито наклоњених младића и девојака са посебним смислом за рад са децом и омладином. Данас је то прошлост, јер енормни пораст броја наставника у структури запослених изискује друштвено и материјално прецизније валоризовану кадровску политику“ (Исто). Негативна селекција за наставнички позив је истовремено и узрок и последица незавидног угледа наставничких професија у друштву, али и у односу на друге професије.

Феминизација наставничких професија. Од када су стекле право да се баве просветом, жене су у неравноправном положају у односу на мушкарце. Законом о народним школама од 1898. године (а потврђен је 1929. и 1936. и важио до краја Другог светског рата), учитељице су имале нижу плату од учитеља и губиле би службу и право на пензију без обзира на број година службе (!) уколико би се удале за *неучишља*. Након изједначавања права, мушкарци видно губе интересовање за учитељску професију и прелазе у друге службе. Занимљиво је да се процентуално учешће жена у настави смањује са повећањем ступња школског система (Влаховић, Вујисић-Живковић, 2005:51). Процес феминизације учитељске професије започиње губљењем „мушког“ интересовања за учитељски позив.

Феминизација учитељског позива, евидентирана као педагошки проблем у другој половини 20. века, прерасла је у изразиту тенденцију и данас се сматра општекултурном одликом европских система образовања (Радовић, 2007:29). Негативност ове тенденције се огледа у томе што су жене често мање плаћене за исти посао од мушкараца тако да оне професије у којима бројчано доминирају жене уживају мањи углед од оних у којима мушкарци имају доминацију или чак монопол.

Методолошки оквир истраживања угледа васпитно-образовних професија

Предмет нашег емпиријског истраживања је углед васпитно-образовних професија у Србији. У раду смо анализирали углед 12 васпитно-образовних професија: васпитачи у предшколском образовању, учитељи, наставници у основном образовању, наставници у средњим школама, наставници у школама за основно образовање одраслих, професори универзитета, специјални педагози – дефектолози, васпитачи у казнено-поправним институцијама, инструктори (тренери) у одељењима људских ресурса у компанијама, педагози, андрагози и наставници у неформалном образовању. Полазна тачка у методолошком конципирању истраживања, односно у идентификовању индикатора угледа професије је мишљење Ивковића (према: Радовић, 2007:177), да „друштвени углед наставника (учитеља) могуће је сагледати кроз: 1. значај друштвене делатности коју обавља учитељ / наставник, 2. дужину претходних припрема, односно дужине школовања, 3. тежину – сложености и одговорности позива, 4. способност и квалитет кадра и 5. њихов додатак, материјална примања“. Први индикатор, *значај* друштвене делатности одређене професије испитали смо кроз степен слагања испитаника са тврдњом да конкретна васпитно-образовна професија омогућава утицај на промене у друштву. *Припрему* потребну за обављање неке васпитно-образовне професије испитали смо кроз степен слагања са тврдњом да је образовање за конкретну професију захтевно. *Тежина* позива се мерила директном тврдњом да је посао конкретне професије тежак, док смо до мишљења испитаника о *материјалним примањима* дошли кроз три тврдње: да је конкретна професија плаћена онолико колико је тежак рад који она обавља, да је мање плаћена него што то заслужује и да припадници васпитно-образовних професија имају велику плату. Поред наведених, увели смо и неколико

додатних индикатора кроз које смо проценили углед наведених професија. Први од тих критеријума је *безбедности* професија, затим смо питали испитанике у којој мери би сами желели да се баве наведеним професијама, али и колико би желели да се овим професијама баве њихова деца (синови и ћерке). На крају смо, како бисмо покушали да одагнамо могуће сумње у добијене резултате, замолили испитанике да кажу у ком се степену слажу са тврдњом да различите васпитно-образовне професије уживају велики углед у друштву.

У истраживању је коришћена батерија инструментената сачињена од анкете и скале Ликертовог типа. Пригодан узорак је чинило (нажалост само) 50 испитаника са територије Београда, што значи да добијене резултате треба узимати са резервом. У структури узорка има више жена (72%) него мушкараца; 56% испитаника је са завршеним факултетом, а остали са средњом школом; испитаници припадају различитим занимањима/професијама, а највише је фармацеута и економиста, потом фризера и електротехничара.

Резултати емпиријског истраживања

Сматрамо да ће резултати истраживања бити прегледнији уколико их изложимо према професијама чији је углед предмет нашег истраживања, а не према индикаторима кроз које смо их процењивали. Добијени налази су врло занимљиви и индикативни, посебно инспиративни за нова истраживања, а овом приликом ћемо указати само на неке од њих, на оне који су омогућили истраживачке закључке.

Што се тиче тежине посла **васпитача у обданишту**, 86% испитаника сматра да је посао тежак, од чега се 48% у потпуности слаже са овом тврдњом. Што се тиче финансијског аспекта, 68% испитаника се не слаже да је посао васпитача плаћен онолико колико је тежак, 72% се слаже да је овај посао мање плаћен него

што заслужује. Већина испитаника (80%) сматра да припадници ове професије имају утицаја на промене у друштву, док нешто мањи број њих (70%) сматра да је ова професија безбедна за онога ко је обавља. Да је образовање за обављање овог посла захтевно слаже се 64% испитаника. Мањи број испитаника (28%) би волео да ради овај посао, а 34% њих би волело да им се ћерка бави овим послом. Што се тиче мишљења испитаника о угледу ове професије, резултати су поражavajuћи: чак 84% испитаника се не слаже са тврдњом да васпитачи у обданишту уживају велики углед у друштву.

Занимљиво је размотрити шта испитаници мисле о угледу најстарије васпитно-образовне професије – **учитеља**. Већина испитаника (82%) слаже се да је посао учитеља тежак, али 62% њих сматра да овај посао није плаћен онолико колико је тежак. Врло велики број испитаника (74%) не слаже се да учитељи имају велику плату, 72% се слаже да је овај посао плаћен мање него што то заслужује. Да ова професија има утицаја на промене у друштву сматра 76% испитаника, а 68% испитаника мисли да је овај посао безбедан по онога ко га обавља. У то да је образовање учитеља захтевно не сумња 80% испитаника, а више њих не би желело да се бави овим послом (46%) него што би желело (40%), док би већи број испитаника у улози учитеља видело пре своју ћерку, него сина. Што се тиче угледа у друштву, резултат је нешто умеренији у односу на васпитаче, јер 66% испитаника се не слаже са тврдњом да учитељи уживају велики углед у друштву.

Да је тешко радити као **наставник у основној школи** сматра 70% наших испитаника. Упркос овој чињеници, 64% испитаника сматра да овај посао није плаћен колико је тежак, а 62% испитаника се слаже да је мање плаћен него што то заслужује. У складу са оваквом перцепцијом, 80% испитаника се не слаже са тврдњом да наставници у основним школама имају велику плату. Иако су према мишљењу респондента-

та ови наставници мало плаћени, чак 80 % испитаника мисли да они имају утицаја на промене у друштву. Упркос учесталом информисању о злостављању наставника у школама, 54 % испитаника мисли да је овај посао безбедан, али треба поменути и податак који не можемо занемарити, а то је да се са овом тврдњом не слаже 40% испитаника. Већина испитаника (80%) сматра да је образовање које је потребно за обављање овога посла захтевно, а 38% њих би волело да обавља овај посао. Што се тиче пожељности да се деца испитаника баве овим послом, и овог пута мишљења се разликују у зависности од пола детета те је пожељније да се ћерке баве овим послом него синови. На директно питање, односно тврдњу да наставници у основним школама уживају велики углед у друштву – 72% је одговорило одрично.

Бавити се послом **наставника у средњој школи** је тешко – мишљење је 72% испитаника, али није плаћено онолико колико је тешко – мишљење је 58% испитаника. Наши респонденти (њих 66%) сматрају да је овај посао плаћен мање него што заслужује, а 68% њих се не слаже са тврдњом да наставници средњих школа имају велику плату. Већина (74%) се слаже да наставници у средњим школама имају велики утицај на промене у друштву, а што се тиче њихове безбедности, већина (52%) мисли да овај посао није безбедан. Да је образовање које је потребно за обављање овог посла захтевно мисли 80% испитаника, а већина њих (62%) не би волела да се бави овим послом, док би трећина њих волела да се њихова деца баве овим послом. Већина (72%) се не слаже са тврдњом да наставници средњих школа уживају велики углед у друштву.

Посао **наставника у школи за основно образовање одраслих** 56% испитаника је проценило као тежак, а исти проценат сматра да није плаћен онолико колико је тежак. Већина испитаника (58%) сматра да је овај посао мање плаћен него што то заслужује, а са твр-

дњом да наставници основних школа за образовање одраслих имају велику плату не слаже се 56% испитаника. Утицајност на промене у друштву потврђује 70% испитаника, а 72% њих сматра да је овај посао безбедан по оног ко га обавља. Захтевност образовања које је потребно за обављање овог посла потврђује 78% испитаника, а овај посао би волело да обавља само 28% испитаника и углавном мали је број оних који би желели да им се деца баве овим послом. Са тврдњом да наставници у школама за основно образовање одраслих уживају велики углед у друштву не слаже се 66% испитаника.

Да је посао **професора универзитета** тежак мисли тачно пола наших испитаника. Врло је занимљиво да највећи број респондента (38%) не може да се одлучи да ли је овај посао плаћен онолико колико је тежак, док 32% њих се слаже да је овај посао плаћен управо онолико колико је тежак. Да професори имају велику плату мисли 48%, наспрот 22% оних који се с тим не слажу. Велики број испитаника (78%) слаже се да је за овај посао потребно захтевно образовање, 84% сматра да професори универзитета имају велики утицај на промене у друштву, док 70% респондента сматра да је овај посао безбедан. Већина испитаника (58%) би волела да буде професор универзитета, а углавном би желели да се њихова деца баве овим послом. Што се тиче угледа у друштву професора универзитета, он је велик, јер се 66% респондента сложило са овом тврдњом.

Специјални педагози – дефектолози баве се тешким послом, мишљење је 72% испитаника, а овај посао који није плаћен онолико колико је тежак (68%). Већина испитаника (82%) сматра да је потребно захтевно образовање да би се бавило овом професијом, која према мишљењу 66% испитаника има велики утицај на промене у друштву, а при томе је безбедна за обављање (58%). Већина испитаника (52%) не би волела да се лично бави овом про-

фесијом, а трећина њих би волела да им се деца баве овим послом. Што се тиче тврдње да специјални педагози – дефектолози уживају велики углед у друштву 64% испитаника се не слаже са овом тврдњом.

Према мишљењу 94% испитаника, посао **васпитача у казнено-поправним институцијама** је тежак. Да овај посао није плаћен онолико колико је тежак сматра 70% испитаника. Већина испитаника (74%) сматра да је образовање потребно за обављање ове професије захтевно, 72% респодената сматра да обављање овог посла омогућава велики утицај на промене у друштву, али није безбедан за оне који се њиме баве. Само 6% испитаника би желело да се бави овом професијом, а 10% би желело да им се деца баве овим послом. Само 14% испитаника сматра да професија васпитача у казнено-поправној институцији ужива велики углед у друштву.

Што се тиче перцепције испитаника о тежини посла **инструктора (тренера) у одељењу људских ресурса у компанијама** ситуација је нејасна – на многе тврдње испитаници или не могу дати одговор или „нису сигурни“, али је зато већина (64%) убеђена да обављању овог посла претходи захтевно образовање, док је 58% испитаника убеђено да је посао безбедан по онога ко га обавља, 52% не би волео да се бави овим послом, али 42% испитаника би желело да се њихов син бави овим послом, док би 52% њих волело да њихова ћерка буде тренер у компанијским центрима људских ресурса. Са тврдњом да инструктори (тренери) у одељењу људских ресурса у компанијама уживају велики углед у друштву сложило се 34% испитаника.

Посао **педагога** препознат је од стране великог броја (70%) испитаника као тежак, а да при томе нису сигурни да ли је плаћен онолико колико је тежак, док се 58% респодената не слаже са тврдњом да педагози имају велику плату. Захтевно образовање које је потребно за обављање ове професије препознаје 80% испитани-

ка, посао је безбедан (76%), док 80% испитаника тврди да обављање ове професије омогућава велики утицај на промене у друштву. Већина испитаника (54%) би желела да ради као педагог, нешто мањи број (48%) би желео да њихов син ради као педагог, док би 58% испитаника желео да њихова ћерка буде педагог. Међутим, само 24% тврди да професија педагога има велики углед у друштву.

Посао **андрагога** је тежак, тврди 54% испитаника. Већина испитаника (58%) није сигурна да ли је овај посао плаћен колико је тежак. Половина испитаника се не слаже са тврдњом да андрагози имају велику плату. Озбиљну професионалну припрему овој професији приписује 76% испитаника, половина се слаже да је овај посао безбедан, а 58% испитаника сматра да бавити се професијом андрагога значи имати велики утицај на промене у друштву. Приближно исти број испитаника (око трећина) би волео да ради као андрагог и да им се деца баве овим послом. Чак 58% испитаника се не слаже са тврдњом да андрагози имају велики друштвени углед.

Што се тиче тежине посла **инструктора (наставника) у неформалном образовању** 36% испитаника мисли да је тај посао тежак и исти проценат мисли да је плаћен адекватно својој тежини. Према мишљењу испитаника (62%) овај посао подразумева захтевно претходно образовање, 48% мисли да наставници у неформалном образовању имају велики утицај на промене у друштву, док чак 82% испитаника сматра да је овај посао безбедан. Послом андрагога би се желело бавити 54% испитаника, а да им се деца баве овим послом жели њих 44%. Када говоримо о великом угледу који ова професија ужива у друштву, истина је да се 62% испитаника уопште не слаже са овом тврдњом.

Као што можемо видети из презентованих резултата истраживања, све анализиране васпитно-образовне професије углавном не уживају

велики углед у друштву, према мишљењу наших испитаника, изузев професије универзитетског професора. За готово све професије чији смо углед истраживали („тестирали“, додуше на малом узорку), испитаници сматрају да се ради о тешком послу који није адекватно плаћен, а за који је потребна захтевна професионална припрема, односно образовање. Васпитно-образовне професије од стране наших испитаника перципирају се углавном као безбедне (изузетак су професије наставника у средњој школи и васпитача у казнено-поправној установи). Готово све професије су процењене као професије које имају утицаја на промене у друштву, али већином од њих испитаници не би желели да се баве (осим посла професора универзитета, педагога и инструктора (наставника) у неформалном образовању). Могли смо да приметимо да би наши испитаници у начелу више волели да се истраживаним професијама баве њихове ћерке него што би волели да се њима баве њихови синови, што говори у прилог феминизације ових професија. Приметили смо да је највише неодлучних одговора било везано за професију андрагога и инструктора (тренера) одељења људских ресурса у компанијама, што тумачимо чињеницом да су ово релативно младе професије које још нису у довољној мери познате широј јавности.

Закључак

Очигледно је да се незавидан (низак) углед васпитно-образовних професија индукује (не постоји једносмеран каузалитет, већ међузависност) већ наведеним разлозима: повећаним насиљем у школама, лошом селекцијом будућих наставних кадрова, феминизацијом наставних професија и малом новчаном надокнадом коју поменути кадар добија за свој рад. Овоме бисмо додали још и масовност образовања, усмереност (углавном) на просечног ученика, губљење наставничког монопола над знањем и функцију коју

школовање има за државу. Да укратко појаснимо: „Ако је знање моћ, онда га нећемо наћи тамо где су сви“ (Liessmann, 2009:46). Људи имају свест о томе да ако сви учимо слична и свима доступна знања у основним, средњим школама и факултетима, то нам неће бити конкурентска предност у односу на армије других који су такође похађали те школе. Доступност података и информација данас је много већа него у прошлости тако да наставници не да немају монопол над знањем, већ и не располажу најсавременијим, ретким знањем које би било извор моћи, па стога и губе на ауторитету (више у: Миљковић, 2010). Једна од битних функција коју школовање има за свако друштво је да то друштво перпетуира. Стога је и у Европској унији, која има мултинационални карактер, образовање и даље национална ствар. Један од (скривених) циљева образовања је (од зависности од државе, наравно) да створи Србе, Немце или Французе. Слично се може применити и на инструкторе у одељењима људских ресурса компанија – они су плаћени да развију човека организације, а не самоактуелизовану личност (која би вероватно самоактуелизована напустила компанију). Стога наставник као представник те идеје баштини исти углед који поменута држава (или компанија) има у очима њених грађана (или запослених у компанији). Сумњамо да ћемо наћи земљу која има лош углед у очима њених грађана, а који су одушевљени наставним кадром којем је држава дала легитимитет.

С обзиром на то да се природа друштва на глобалном плану мења и да у последњих двадесетак година имамо новине које су радикално промениле начин живота и мењају размишљања људи, не би се усудили да тврдимо у ком ће се правцу ствари даље развијати. Али, што се тиче угледа васпитно-образовних професија (којима и аутор рада припада), истовремено изражавамо сумњу и наду, сумњу у брзо стварање услова за позитивне промене, а наду – да ипак промена мора бити, „да има наде за углед – васпитно-образовних професија“.

Литература

- Алибабић, Ш. (2010). Универзитетски професор: научник и/или наставник, *Андрагошке студије*, Бр.2, Београд, Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета, стр.79–101.
- Булатовић, Р. (2002). *Андрагошки записи*. Београд, ИПА.
- Влаховић, Б., Вујисић-Живковић, Н. (2005). *Наставник - изазови професионализације*. Београд, Едука.
- Илић, А. (2010). *Уџбеници и национално васпитање у Србији 1878-1918*. Београд, Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Liessmann, K. P. (2009). *Teorija neobrazovanosti Zablude društva znanja*. Zagreb, Naklada Jasenski i Turk.
- Miljković, J. (2010). Professionalization of High Educational Institutions Marketing in Context of Crisis“, in: S. Medić, R. Ebner, K. Popović (ed.): *Adult Education: The Response to Global Crisis Strengths and Challenges of the Profession*. Beograd, IPA, EAEA, AES.
- Недовић, В. (1997). *Нарав наставника*. Краљево, Глас Србије.
- Овесни, К. (2009). *Андрагошки кадрови – професија и професионализација*. Београд, ИПА.
- Попадић, Д. (2009). *Насиље у школама*. Београд, Институт за психологију, Уницеф.
- Радовић, В. (2007). *Феминизација учитељској позива*, Београд, Учитељски факултет.
- Савићевић, Д. (2000). *Корени и развој андрагошких идеја*, Београд, ИПА и Андрагошко друштво Србије.

Summary

The intention of this paper is to study, critically observe and interpret replies of the interviewees on one crucial question – what is their opinion about the reputation of educational/pedagogical professions. So the aim was to observe analyse and determine the reputation of pedagogical-educational professions. Reputation of educational-pedagogical profession was seen and analysed in historical and contemporary perspective. The empirical research, using descriptive methods and within them techniques of questionnaires and scales at the suitable sample, there were the given results which show low reputation of educational-pedagogical professions, and the only one exception is the university professor profession. Given analyses can possibly have negative implications on the quality of actual and future pedagogical-educational work, and this is seen through violence on teachers, bad selection of young teachers, feminisation of pedagogical-educational profession, as well as bad financial situation of teachers. Based on the analysis of the researched results and their mutual relations we came to the conclusion that this trend of “bad reputation“ of pedagogical-educational profession is going to be continued, and this is challenge, not only for those professions but also for the society in general.

Key words: *reputation, pedagogical-educational professions.*